

Algunes dades sobre la relació dels jutges d'Arborea amb el castell de Mataró són presentades, tot seguit, per Caterina Cuboni, de l'Arxiu de Tradicions de l'Alguer.

## MATARÓ I LA PRESENCIA DELS JUTGES D'ARBOREA A CATALUNYA (s. XIV)

Els reis d'Aragó i els jutges d'Arborea (o sigui, els *reis* de l'últim dels quatre «judicats» en què es dividí Sardenya a partir del segle x) foren aliats durant la campanya catalano-aragonesa de conquesta de l'illa, començada el 1323. Hugó II d'Arborea va casar sis dels seus set fills amb representants de la noblesa catalana i, durant l'estada a Catalunya de Marià i Joan, fills seus, Alfons el Benigne va voler-los trobar un bon alou als territoris de la Corona. El rei informà el jutge que Arnau Roger II, comte de Pallars, tenia intenció de vendre Cervelló i va facilitar-li la compra d'alguns dels castells d'aquella baronia.<sup>1</sup>

El 13 de maig de 1334, Hugó, a través del seu home de confiança, Guiu de Sors, va comprar Molins de Rei i les seves pertinences per cent deu mil sous de Barcelona. Però les adquisicions d'Hugó no van limitar-se a aquesta vila, ja que al seu testament, redactat l'abril de 1335, trobem la baronia de Cervelló entre les seves deixes. Aquesta qüestió tornarà a aparèixer en un document de 1336, en el qual Pere el Cerimoniós respondrà a Pere III d'Arborea, successor del difunt Hugó, que farà justícia sobre la seva queixa relativa al fet que el pare, que havia pagat la baronia de Cervelló, no havia pogut entrar en possessió efectiva<sup>2</sup>. Però mai més no tornarem a trobar referències d'aquest tema. És molt probable també la compra, vora el 1335, del castell de Gelida per

part dels jutges arboresos; trobem el castell citat al llarg de les negociacions relatives a la venda de la baronia de Cervelló.

El nou jutge d'Arborea, Marià IV, va comprar com a lliure alou, el 14 de desembre de 1345, al noble Acard de Talarn, el castell de Mataró, amb la seva vila i terrenys a Llanvaneres, Vilassar, Argentona i Cabrera, pel preu de mil lliures de Barcelona.

Les possessions catalanes dels jutges van patir molts sotracos com a conseqüència de la guerra entre Arborea i la Corona d'Aragó. Marià, efectivament, va arribar a empresonar el seu germà Joan perquè aquest, ajudat per Pere el Cerimoniós, havia creat a l'illa un potent feu i representava una amenaça per al judicat. Precedentment, Joan havia contret amb Nicolau, un altre dels fills d'Hugó, un deute que no podia satisfer perquè Marià havia pres possessió dels seus béns. El rei Pere va intervenir el 1353, tot ordenant que fos Marià qui satisfés el deute de Joan; en cas que no ho fes, li serien confiscats els béns que tenia a Catalunya.<sup>3</sup>

La confiscació va produir-se, al capdavant, el 26 de desembre de 1353, ja que el jutge havia mostrat obertament una actitud hostil envers la Corona d'Aragó. Pere el Cerimoniós va fer donació

dels castells de Mataró i Gelida a la reina Elionor, la qual va vendre el primer, com a lliure alou, a Felip de Castro, i el segon a Joana de Peralta, muller de Mateu de Montcada, i filla de Ramon de Peralta, per quatre-cents cinquanta mil sous de Barcelona.

Les negociacions de pau entre la Corona i Arborea van començar durant el setge de l'Alguer, el novembre de 1354, i va parlar-se de la restitució de les possessions catalanes al jutge d'Arborea. El novè punt dels capítols de pau, concretament, es referia a Gelida i Mataró en els termes següents:

«En nom de Déu, capítols tractats e ordenats per don Pedro e en Bernat de Cabrera entre lo senyor rey e lo jutge d'Arborea.

IX. Que.l senyor (rey) reta al jutge o a son procurador los lochs que.l jutge ha en Catalunya, és a saber Matheró e Gil·lida; que Molí del Reiy liure a les monges de Oristany, si pres o ocupat lo ha. Los lochs li reta desembargats e sens contrast ab totes les rendes que.l senyor rey ne ha reebudes».<sup>4</sup>

Els capítols de pau van ser ratificats al tractat de Sanluri, el juliol de 1355. Segons certes clàusules, el rei es comprometia a satisfer al jutge també les rendes dels castells obtingudes a partir del moment de la confiscació. Tot seguit, el rei Pere va escriure el seu conseller, Pere de Sant Climent, tot ordenant-li que s'adrecés al castell de Gelida amb el procurador del jutge, Guillem Morey, per tal d'indemnitzar els hereus de la noble Joana, que mentrestant havia mort, i deslliurar els habitants de la zona de l'antiga obediència.

La restitució de Gelida va produir-se sense dificultats, mentre que per al castell de Mataró van sorgir problemes amb Felip de Castro, perquè al rei li mancaven cent mil sous de Barcelona per a indemnitzar-lo. El Cerimoniós va escriure als jurats de València per demanar-los que anticipessin cent mil sous del deute de vuit mil lliures que havien contret amb el seu tresorer per l'armament d'algunes galeres que havien de ser enviades a Sardenya<sup>5</sup>. Un document del juny de 1356 demostra que les divergències amb Felip de Castro havien estat ja solucionades abans d'aquella data i que s'havia dut a terme la restitució dels castells de Mataró i Gelida.

Dos documents d'aquest mateix any, deguts a Pere Martí, notari públic de Mataró, ens informen sobre una disputa sorgida entre el veguer de Barcelona i del Vallès i Guillem Morey, procurador del jutge, per problemes de jurisdicció sobre el

castell. El 17 de novembre de 1356 Pere Martí, a la presència de Bernat de Móra, ciutadà de Barcelona, de Bernat de Bonet, castlà de Mataró, i de Bernat Sureda, prevere de l'església de Santa Maria de Mataró, va fer públic un acte presentat pel substitut del procurador Morey a nom del jutge. S'hi denunciava el fet que Galceran de Cartellà, veguer de Barcelona i del Vallès, havia obert un expedient per un assassinat esdevingut en aquell lloc. A l'acte es demanava que Galceran reconegués al jutge d'Arborea el dret d'administrar justícia, tal com li corresponia segons l'acte de venda del castell als seus antics propietaris. Aquest acte de venda, firmat per Pere Vilar, notari de Barcelona, el 29 d'octubre de 1301, concedia als compradors del castell, efectivament, l'exercici de l'alta i la baixa jurisdicció.

Un altre acte del mateix 1356 acusava Galceran d'haver provat d'exercir la seva jurisdicció damunt del territori de Mataró. Galceran es defensà de les dues acusacions, al primer cas assegurant que comptava amb el permís del jutge, i al segon al·legant que, al jutge, no li corresponia tota la jurisdicció que pretenia perquè, al cap i a la fi, el territori es trobava sota la jurisdicció del veguer de Barcelona i del Vallès.<sup>6</sup>

Els capítols de pau de 1355 relatius als castells de Mataró i de Gelida preveïen també la restitució al jutge de totes les rendes obtingudes a partir de la confiscació, però l'abril de 1357 el rei encara no havia satisfet tot el que havia estat acordat. Marià, el 4 de març de 1360, va fer donació a la seva muller Timbureta de Rocabertí del castell de Mataró i de totes les terres que havia comprat a Acard de Talarn. Al capdavant, el 22 de gener de 1366 l'executor testamentari de Timbureta va vendre per cinquanta-sis mil sous el castell de Mataró a Pere de Màrgens per tal de definir certes clàusules del testament de la jutgessa.

Tot i que la primera redacció dels capítols de pau de l'any 1354 fou molt avantatjosa per als jutges, les seves condicions van permetre Pere el Cerimoniós de prendre possessió de l'Alguer. Amb una provisió experimentada a Maó en temps dels sarraïns, el 1286, i a Càller, el 1326, el rei va decidir de fer fora de la ciutat totes les famílies que hi residien per tal de repoblar-la amb catalans. Des d'aleshores els habitants de l'Alguer cultiven amb orgull aquest origen i mantenen vius els lligams amb l'antiga pàtria.

Caterina Cuboni  
Arxiu de Tradicions de l'Alguer  
(Traducció: J. Armangué i Herrero)



El castell de Mataró, dalt del turó d'Onofre Arnau, tal com és grafiat en una patent de sanitat de l'any 1756. Museu de Mataró.

## NOTES.

- 1.- Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Cancelleria, reg. 516, folis 146-147.
- 2.- ACA, Cancelleria, reg. 517, foli 204r.
- 3.- ACA, Cancelleria, reg. 1.023, folis 13-22.
- 4.- «Capítols qui foren fets e firmats entre lo senyor rey d'una part e Mariano jutge d'Arborea de l'altra a tractament de don Pedro de Exéricha en lo setge de l'Alguer. A XIII dies de novembre de l'any MCCCLIII». ACA, Reial Audiència, *Procesos contra los Arborea*, vol. I, folis 24-31. Vegeu l'edició completa d'aquests capítols de pau a M. LUISA D'ARIENZO, «La pace di Alghero stipulata tra l'Aragona e l'Arborea nel 1354», *Medioevo. Età moderna. Saggi in onore del prof. Alberto Boscolo* (Cagliari 1972), pp. 119-147.
- 5.- ACA, Cancelleria, regs. 1.028-1.030.
- 6.- Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, notari Pere Martí, manuals 25 d'abril de 1356 i 6 de març de 1358.

## BIBLIOGRAFIA.

- D'ARIENZO, M. Luisa, «I possessi catalani dei giudici d'Arborea», *Studi Sardi*, XXI (1971).
- D'ARIENZO, M. Luisa, «La pace di Alghero stipulata tra l'Aragona e l'Arborea nel 1354», *Medioevo. Età moderna. Saggi in onore del prof. Alberto Boscolo* (Cagliari 1972), pp. 119-147.
- CUADRADA i MAJÓ, Coral, «Els senyors feudals de Mataró (segles XI-XIV)», *III Sessió d'Estudis Mataronins* (Mataró 1987).
- CUADRADA, Coral, *El Maresme Medieval: Les jurisdiccions baronals de Mataró i Sant Vicenç/Vilassar (hàbitat, economia i societat, segles X-XIV)* (Mataró 1988).
- MIRET i SANS, J. *Los vescontes de Bas en la illa de Sardenya* (Barcelona 1901).